

solasaldia

Juanjo Mena

Solasaldiak [12]

Juanjo Mena

Elkarrizketa
Miel A. Elustondo

Marrazkiak
Pernan Goñi

Argazkia
Zaldi Ero

2015

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Administrazioa Euskaraz **Solasaldiak**

© Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa

Argitaldaria: Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Diseinua: Concetta Probanza

ISSN: 1576-5563

Lege-gordailua: BI-1141-93

Fotokonposizioa eta inprimatzea: Itxaropena, S.A., Araba k. – 20800 Zarautz

Juanjo Mena

JUANJO MENA (Vitoria-Gasteiz, 1965) aipu eta sona handiko orkestra zuzendari da, hala Europan nola AEBetan. Legution (Araba) bizi da, Noemi emazte eta Alain eta Klara seme-alabekin.

Jaioterriko Jesus Guridi Kontserbatorioan egin zituen lehen ikasketak, eta Madrileko Errege Kontserbatorioan segitu zituen gero. Carmelo Bernaola izan zuen konposizio eta orkestra irakasle, eta Enrique Garcia Asensio, berriz, zuzendaritza irakasle. Sergiu Celibidacherekin ikasten jarraitu zuen Munichen, Guridi-Bernaola bekaren laguntzaz.

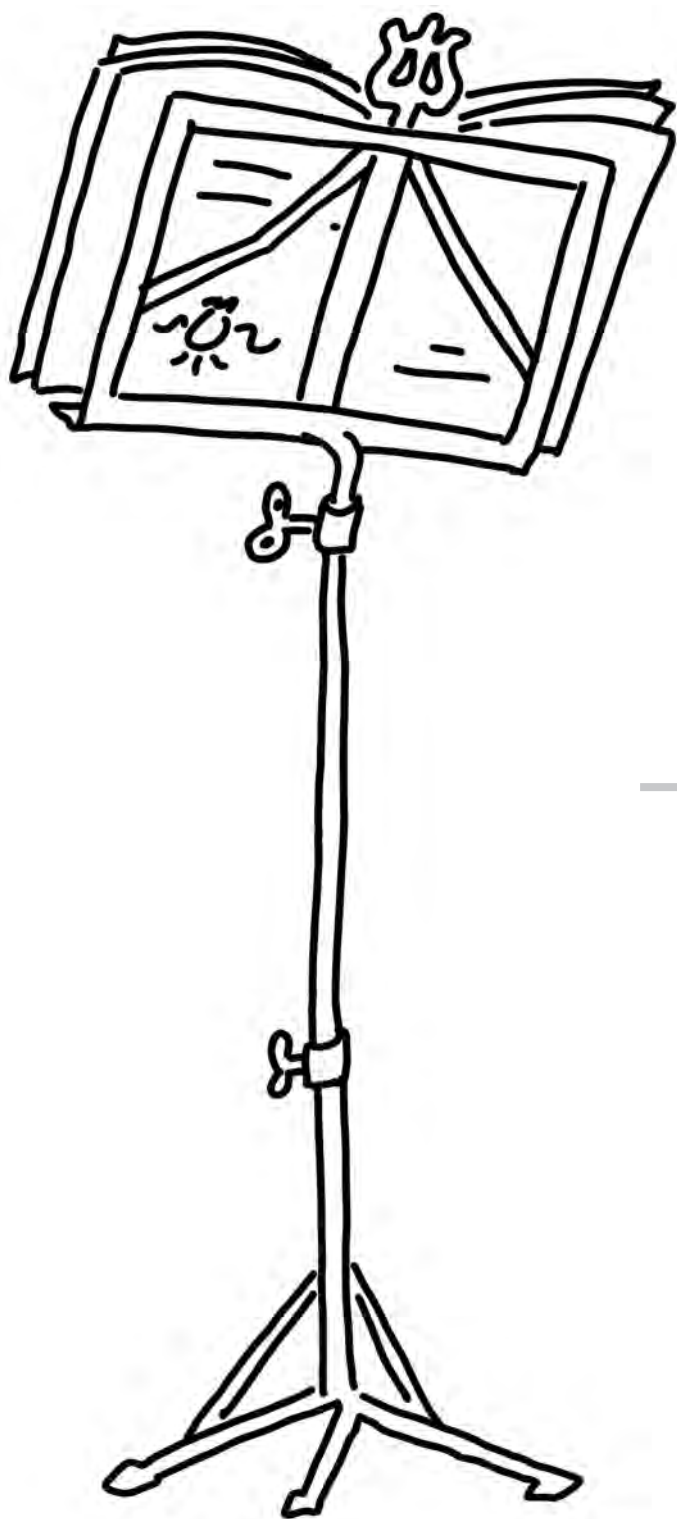
Euskadiko Gazte Orkestra osatzeko aukeratu zuen Eusko Jaurlaritzak 1997an, eta, ondorioz, Euskadiko Orkestra Sinfonikoaren zuzendari laguna. Gurean, dena den, 1999tik 2008ra Bilboko Orkestra Sinfonikoko Zuzendari Titular eta Artistiko gisa egin zuen lan itzelagatik gogoratzen dute askok.

2011-12 denboralditik hona, BBC Philharmonic Orkestraren Zuzendari Titularra da, baina, lehenago, Bergen Filharmoniske Orkester-eko Zuzendari Gonbidatu Nagusia izana da (2007-2013), eta Genoako Teatro Carlo Feliceko Zuzendari Gonbidatu Nagusia (2007-2010). Berrikitan jakin izan denez, Berlingo Orkestra Filarmonikoa zuzenduko du estreinakoz 2016an.

Bidean, alabaina, hamaika musika orkestra zuzendu ditu: Oslo Filharmonien, Frantziako Orchestre National, Toulouseko Capitole, Scalako Orchestra Filarmónica, RAiren Orchestra Sinfonica Nazionale, Münchner Rundfunk Orchester, Dresdner Philharmonie, Goteborg Symphoniker, Danish National Radio, Netherlands Radio Philharmonic, Espainiako orkestra nagusienak eta beste.

2004. urtean AEBetako Baltimore Symphonyrekin estreinatu zen eta, harrezkero, herrialde hartako orkestra ezagunenak zuzendu ditu, esan nahi baita Houston, Cincinnati, Pittsburgh, Chicago eta Bostoneko orkestra sinfonikoak, The Philadelphia Orchestra eta Los Angeles Philharmonic.

Opera zuzendari den aldetik, erreperitorio erromantikoko hainbat obra handi zuzendu ditu. Horien artean dira *Der fliegende Holländer*, *Salome*, *Elektra*, *Ariadne auf Naxos*, *Duke Bluebeard* edo *Erwartung*. Beste zenbait produkzio garrantzizko ditu, adibidez: *Eugene Onegin*, Genoan; *La vida breve*, Madrilén; *Le nozze di Figaro*, Lausannen eta *Billy Budd*, Bilbon.

Hamaika baino gehiago ditu munduan bateko eta beste-ko orkestrak zuzentzeko gonbidapenak, dela AEBetan, dela Europan, dela Asian, munduko lau kornerrak baititu Juanjo Menak joko-zelaiaren ertzak.

Musika grabatzeari ere ez dio uko egin, eta, oraintxe, hainbat lan grabatzen ari da BBC Philharmonic Orkestrarekin Chandos diskoetxearentzat. Lehenago, eginak ditu Manuel de Falla, Gabriel Pierné, Xabier Montsalvatge, C.M. von Weber eta Joaquin Turinaren omenezko diskoak. Euskal musika bilduma interesgarria ere grabatu du Naxos diskoetxea eta Bilboko Orkestra Sinfonikoarekin, eta Messiaen-en *Sinfonia Turangalila*, berriz, Hyperion diskoetxe eta Bergen Philharmonic-arekin, zeina erreferentziazko izendatu baitu kritika espezializatuak.

Tamainako lana buruturik, eta eginkizun duena aintzat harturik, harritzekoa ere ez da Juanjo Mena neke zantzuak dituela agertzea elkarriketara. Nekaturik, baina, hala eta guztiz ere, atsegintasun handiz eta gozo mintzatu zaigu entzulea hunkitzea helburu duen zuzendaria.

Juanjo Mena

«Zuzendari lanbideari dagokionez nire hogeï urterik onenak etorkizun dira oraindik»

Estu eta larri zabiltza, lanez gainezka, eta akiturik. Inon izatekotan, zure munduan balio du denborak urrea...

■ Nire munduan ez dago denborarik! Bai, zinez, gainezka eginik nator... Baina horixe dute bizitzaren zirkunstantziek, noiz batera, noiz bestera eramaten zaituzte, eta ez dago denborarik egin behar den guztia egiteko. Ez da, bakarrik, egin nahiko nukeena, egin behar den guztia baizik.

Ez dugu zure berri handirik jakiten, noiztenka besterik. Badakigu BBCren Orkestra Filarmonikoa zuzentzen ari zarela lanean, eta, horrekin batera, munduan hara eta hona zabiltzala aipu eta sona handieneko orkestrak zuzentzen. Ekainaren erdialde honetan, Donibane sua antolatzen hasteko zorian gaudenean, nondik zatoz, nora zoaz?

■ Hemezortzi egun egin berri ditut etxetik kanpora. Ez dut hamar egun baino gehiago egin ohi kanpoan, baina hemezortzi izan dira oraingoan, Pittsburghen izan bainaiz. Ez dut horrelakorik egin ohi, baina Rafael Frühbeck de Burgos maisua hil zelarik [2014ko ekainaren 11n zendua], Danimarkako Orkestra Sinfoniko Nazionalak eskatu zidan Carl Nielsen daniar konpositore

ezagunaren jaiotzaren 150. urteurrena ospatzeko maisuak egin asmo zuen egitaraua beteko ote nuen. Nik baietz esan nuen, maisuaren heriotzaz ari ginelako, gauzak erraztu eta lagundu nahi nuelako... Baina, jakina, horrek Pittsburghetik Kopenhagera joan beharra ekarri zidan, eta, segidan, handik Goteborgera, bi kontzertuak loturik baitzeuden. Gainera, bi egitarau ezberdin interpretatu beharra zegoen... eta, horrela, azkenean, hemezortzi egun joan zaizkit. Atzo, eguna etxean eman nuen, etxekoekin, baina ekainaren erdian gara, eta seme-alabak ere eskolako eta kontserbatorioko lanak aurkeztu beharrean dira, eta aurkezpen horietan egon behar dut, egon nahi dut... Gasteiza itzultzen naizenean etena erabatekoa izaten da, familiarekin egon nahi izaten baitut, emaztearekin eta seme-alabekin egon, haiekin izan, etxean lagundu. Bestalde, ordea, bizitza profesionala ez da geratzen; sinfoniak ditut beti mahai gainean, ikasteko zain, eta, hortaz, horixe da sentsazioa, ez naizela heltzen. Hori horrela bada ere, urteen poderioz gauza bat, behintzat, ikasi dut: azkenean gauzak ondo ateratzen direla. Hori pentsatuko ez banu, zoratzekoa litzateke.

Musika, kontzeptua

«Tabernara sartu, zerbitzaria etorri eta esaten zion Carmelok [Bernaola]: “Faborez, kenduko duzu zarata hori?”. Eta han hasten zen zerbitzaria ezker-eskuin begira, erran delako zarata haren bila. “Zarata, zein zarata?”, zerbitzariak, eta Carmelok: “Ez duzu zarata hori aditzen?... Aditu, aditu, jarri arreta!”. Zarata. Musika. Baina Carmeloren irudiko, hura ez zen musika. Musika zer den. Kontzeptua, alegia. Orobat, Celibidache. Galdetu orduko esango zuen hark: “Ez, ez, opera ez da musika!”. Eskandalua, jakina. Baina jakin egin behar da Celibidachek zer ulertzen zuen musikaz, perfekzioa, soinuen erredukzioa... Esaten zuen bostehun kontzertu egin eta behin baino ez zuela musika egiten, gainerako emanaldiak lehenengo entsegua eginez betetzen omen zituen. Mago hutsa zen Celibidache, eta, hala ere, bostehunetik behin egiten zuen musika! Musikaren kontzeptua edukiz husteko arriskua dago, eta lan egitea dagokigu horrela gerta ez dadin».

«Bizitza profesionala ez da geratzen; sinfoniak ditut beti mahai ganean, ikasteko zain, eta ez naizela heltzen da sentsazioa»

Pittsburgh, Kopenhage...

■ Kopenhagen kontzertua egin asteartean, biharamunean goizeko bostetan jaiki, 6:40etan hegazkina hartu Madrilera, han Txaikovski zikloa aurkezteko prentsaurrekoa eman –hurrengo proiektua baita–, eta etxera, ohiko hegaldi atzerapen ikaragarriak jasan eta gero. Alegia, afaltze-ko garaian heldu nintzela etxera! Bidaietako eta aireportuetako gorabehera gogaikarri horiek, egia

Arte ukiezina

«Carmelo Bernaolak zioen musika kontserbatorioa ez zela ezer kontserbatzeko lekua. Gasteizko Jesus Guridiz ari zen, jakina. Kontserbatorio horretara sartu eta era guztietako musika-tresna zaharrak uzten dituzu atzean. Zer esan nahi du, zer esan nahi zuen Carmelok? “Iragana hor da, egin dezagun geroa”. Horixe zen Carmelo, eta horixe da gure lanbideak duen gauzarik fantastikoa: musika une jakin batean gertatzen da, eta une bakoitza da ezberdin, kontzertu bakoitza da ezberdin, eta horretaz jabetzeko ahalmena izan behar da. Eta, hain justu, horrek eragiten du gu batzuetan hunkitzea, eta beste batzuetan ez. Norbera ere nola dagoen. Arteaz ari gara, arte ukiezin horretaz, izan musika, izan margolaritza, izan eskultura...».

esan, batere laguntzen ez dutenak. Eta, bidena-bar esanik, hobe ez asko laguntzea, gainerakoan zorakeria handiagoak egingo baikenituzke! Gaur, ostirala, Bilbon, lana; bihar ere bai; eta igandean etxean egotea espero dut, Legution, familiarekin lasai, bakean. Baina ikasi beharra ere badut –asko, gainera–, eta ikusiko dugu noiz estudiatzen dudan! Familiak uzten didanean izan beharko da. Eta igandean bertan, Madrilera, Txaikovskiren zikloari ekitera. Haren sei sinfoniak egitekoak gara egun bakar batean, eta, beraz, Gazte Orkestra Nazionalea, RTVE eta Orkestra Nazionalarekin, hirurekin batera hasi behar dut entseguak egiten, konbinazioak eginez, Txaikovskiren sei sinfonietan astebeteko lanean... Horrela bizi gaituzu!

Londresko Royal Albert Hallen abuztuaren lehenengoan eta hamahiruan egitekoak dituzun kontzertu garrantzizkoak ere zain izango dituzu...

Espainiako Orkestra Nazionalarekin denboraldia amaitzea dagokit lehenago –Beethovenen 9. sinfoniarekin–, eta, ondoren, Manchesterreko Na-

zioarteko Jaialdira abiatuko naiz. Oso jaialdi inportantea da hura, eta konpositore guztiz sortzaile baten lana egingo dugu han. Konpositorea sortzailea da zinez, guztiz aktiboa, baina obra ere ikaragarri zaila egin digu, zortzi bakarlarirentzakoa, amplifikazioarekin, koru mistoa, solista, orkestra handia, argiak, testuak... oso gauza konplexua, eta ikusiko dugu nola ateratzen den, entseatze-ko denborarik kasik ez baitugu! Egitarau berean, Mozarten Requiema ere interpretatuko dugu, eta, handik [Espainiako Orkestra] Nazionalera berriz, [Joaquin] Rodrigo grabatzera. Eta orduan bai, opor egun batzuk izango ditut, aurtengo nire lehen atsedeen egunak. Hala ere, ez alferrik!, zain izango ditut abuztuko bi kontzertu horiek, egitarau inportanteak baitira horiek ere, eta, beraz, nahiko lan ibiliko dut. Azkenean, etorriko da abuztuaren 13a, eta orduantxe nire benetako opor-rak, musikarekin deskonektatzeko eta etxearekin konektatzeko, etxea organizatzeko, familiarekin egoteko! Horixe egin nahi dut.

Estres hutsa da esan didazuna...

■ Bai, bai, halaxe da.

Galgatzen badakizu?

■ Horixe esan diot nire laguntzaileari elkarrizketan honetara etorri aurretik, ez dakidala konpromisoei ezetz esaten. Zenbait gauza ez nuen egin beharko. Oraindik orain, han edo hemen egin dudana emanaldia ez nuen egin beharko, behar-

bada, baina orkestrak ere hor dira, zain, eske, eta denei opa diezu; nahiz eta batzuetan haien maila ez den behar bezalakoa eta horrek lan handiagoa eskatzen dizun! Pentsatzen duzu: «Konpentsatzen du?».

Eta? Konpentsatzen du?

■ Bai, gure lana horixe delako, ematea. Eman, ez dago besterik. Ez dakigu «ez ematen».

Zuzeneko emanaldia eta entseguak

«Zenbaitetan hobeak dira entseguak zuzeneko emanaldiak baino. Askotan eta askotan. Behin baino gehiagotan egin dut negar entsegu batean, jakinik lortu dudana unea ez dudala errepikatzerik lortuko. Hala ere, une magiko hori gertatu egin da, eta, ondorioz, huraxe berriz lortzen saiatuko naiz. Baliteke musikaria lasaiago egon izana entseatzen ari zen bitartean, une gozoa bizi izana, kontzertuak dakarren tentsiotik urrun... Baina baliteke edertasun hori zuzeneko kontzertuan ere azaltzea. Lehengo batean gertatu zitzaidan, Kopenhagen: orkestra zuzentzeari ekin nion, nire lanean ari nintzen, eta ikusi nuen entseguetan tartean-tartean gertatutako une ederrak batera gertatu zirela kontzertuan. Ez nuen espero, horrelakorik gertatzea ez dagoelako inoren esku: gonbit egitea da, eskua zabaltzea, gertatzen bada onartzeko. Musikariaren aldetik, une horren bila ibiltzeko jarrera da beharrezkoa».

Carmelo Bernaola

«Carmeloren zati handia dago nire baitan. Ezingo nuke esan zenbat ere! Carmelo izan zen orain hitz egiten ari garen moduan hitz egiten hasi zitzaidan lehenengoa. Celibidacherekin egondakoa zen Carmelo, soinuaren fanatikoa, bere musika guztiz zaintzen zuena. Hargatik dio jende askok haren musika oso soila dela konposizioari dagokionean. Baina haren musikaren kolorea ezin ederragoa da, horrek txoratu egiten baitzuen!... Carmelok nire bizitza aldatu zuen. Bidean aurkitu nuen beste horietako bat izan zen Carmelo. Berak ekarri nau honaino».

Bilboko Orkestra Sinfonikoa nekaturik utzi zenuen. Berrogei aste ere egin izan zenuen lan. Horrelakorik nekez BBCn, ala?

■ Hamalau-hamasei aste egin ohi ditut BBCn. Batzuen irudiko, gehiegi ere badira, baina nolakoak diren aste horiek da kontua. Bilboko Orkestrak astean egitarau bat egingo dizu, eta Euskadikoak, berriz, bat, hamabostean behin. Guk, aldiz, zenbaitetan, astean hiru egitarau ere egiten dizkizugu. Estudiatzeko denbora handia behar da horretarako, eta exigentzia maila ere halakoxea da, oso handia. Astean ohi dena baino bi obra gehiago, esaten ari gara. Obra berri mordoa interpretatzen dugu. Norberaren errepertorioetik ere jotzen dugu, baina obra berri asko dago beti. Irratiaren tentsioa, Proms-ak, urrian Asian eta Japonen eta Korean barrena egingo dugun bira, eta ondoren beste bat Espainian... azkenean, denbora asko da. BBCK mundu mailan jarri nau eta, ondorioz, noiz AEBetan noiz Alemanian gabiltza, orkestra handiek egiten dituzten eskaerei erantzuten, zeren eta egon behar den lekuan egon behar baita. Ez dago esaterik: «BBCn ari naiz lanean eta bertan geratuko naiz, goxo», ez, hori egingo banu musika mundutik desagertu egingo nintzatekeelako. Jokatu egin behar duzu, jendeak ezagutu egin behar zaitu, batean eta bestean ibili beharra duzu, dela Pittsburghen, dela Londresen, dela... Ez dago beste modurik, bestela ez zaituzte ezagutuko, eta ez zaituzte etorkizunean deituko.

"Ez dakigu ez ematen"

«BBCk mundu mailan jarri nau, eta noiz AEBetan noiz Alemanian gabiltza, orkestra handiek egiten dituzten eskaerei erantzuten, zeren eta egon behar den lekuan egon behar baita».

Asko ikasi beharra duzula esan diguzu, lan handia, etxetik urruti ez gutxi... Non da poza, non satisfazioa?

■ Satisfazioak ere badira, bai; eta oso handiak, gainera. BBCra heldu nintzenetik musika erreallizazioan egin dudan aldaketa ikaragarria da: emaitzak, exijentzia, maila... egiten dugun artearen kalitatea, hitz batean. Ukiezina den gauza batekin kontaktuan egon behar dugu guk, aldiro sortzen dugun gauza da, gero eta ederragoa izan dadin saiatzen gara... eta, hori, zenbat eta orkestra hobe izan, orduan eta arinago eta hobeto lortu ohi da. Zenbait orkestrarekin, esaterako, lau edo bost entsegu egun egin behar izan ditut inoiz. Beste zenbait orkestrarekin, aldiz —esaterako, joan den abenduan gertatu zitzaidan, New Yorkeko orkestrarekin—, entsegu bakarra egin egun batean eta, biharamunean, entseatutakoa goren mailan interpretatzen ari ginen. Ukiezinaren bila ibiltzeko beharra dugu, eta emaitzarik bikainena lortzen dugunean —musikariak eta tresnak are hobeak direlako—, bada, satisfazioa ikaragarria da, eta artea den horretara —musikara, kasu honetan—, hurbiltzeko gogoare handiagoa.

Zuk «arteak» diozularik ere, bikaintasunaz ari zara...

■ Bai, bai. Baliteke jendea kontent izatea, Goteborgeko kontzertuan gertatu baitzen. Entzulea pozik, zutik, txaloka, bibaka... baina, aldiz, nire sentsazioa ez zen ona. Nik publikoak ez bezala sentitu nuen: aretoa aldatu izanak orkestrak asko sufritu zuela iruditu zitzaidan, Kopenhagen jo ohi baitu, eta ez Goteborgen. Hamabost urte ere baziren orkestrak Goteborgeko areto hartan jo zutenetik! Landu genituen balantzeak ez ziren behar bezala ateratu, soinuari dagokionez ere gorabeherak izan ziren eta, beraz, bai orkestrak eta bai nik bagenekien ez genuela lortu Kopenhagen su baxuan egositako musika egitea. Poliki-poliki kuzinatutako janari goxoa tupperware batean sartu, kalera ateratu eta bertan jatea bezala izan zen hura. Bikaintasunaz ari gara? Beharbada. Nire irudipena? Lana ondo egin genuela, jendea pozik zegoela, gauza ederra jaso zuela, baina, askoz gehiago egin genezakeela, eta musika, izan, egun hartan areto hartan egin genuena baino gehiago dela. Beharbada nire irudipena da. Beharbada, bigarren biolinaren iritzia da primeran jo duela. Baina nik neurea dut, eta neure horixe geratzen zait niri.

Ba ote liteke beti hobeto jotzea?

■ Bai, bai, bai... Ez dago mugarik, horixe da okerre! Begira, Nielsen lan berezi bat egin genuen Kopenhageko orkestrarekin, 4. sinfonia hain zuzen, *Suntziezina*, guztiz ezaguna. Bi tinbal, solistak... oso lan berezia, eta Kopenhageko orkestrakoek askotan interpretatu dutena, Nielsen obrarik famatuenetako bat delako. Nirekin jo baino lehen ere, bizpahiru hilabete aurretik AEBetan zehar egindako bira baten barruan hainbat aldiz interpretatua zuten obra hori. Orkestrak ondo baino hobeto ezagutzen zuela obra, alegia. Dena dela, ni hara heldu eta gauzatxoak ikusi nituen, eta haixek lantzen hasi

nintzen, zoratzeko zorian!, haien errerealizazio maila oso ona izan arren, bazirelako landu beharreko zenbait koska. Eta, horrela, orkestrakoak ordura arte jaso ez zituzten mezuak jasotzen hasi ziren. Entseguak egin genituen, beraz, gauzatxoak lantzeko. Eta, hara non lehenengo kontzertua Kopenhagen ez baina Goteborgen egin behar dugula! Eta landutako gauza haiek –egoera berriagatik, aretoa eta beste–, berriro landu behar izan genituen ondoko entseguetan. Orkestrak usteko zuen ez zela horrelako premiarik izango, baina ni lanaren fanatikoa naiz, beti bila nabil, eta zer edo zer hobetu daitekeela

iruditzen bazait, horretan ahalegintzen naiz. Eta okerreña da lortu egiten dudala! Batzuetan! Eta musikariek, hamaika aldiz jo duten obra izanagatik ere, gauza berriak deskubritu ohi dituztela. Goteborgeko horretan, Danimarkako irratia-
ren produktoreak –jaun bat adinekoa, eskarmentu handikoa– musikariei –ez niri, eta ondo da– esan zien bera bizi denetik inoiz egin duten Nielsenen 4. sinfoniaren interpretaziorik onena izan zela. Hori ere bada zerbait, ezta? Niri dagokidanez, ordea, berriz Kopenhagera joan eta Nielsenen 4. sinfonia entseatuko nuke, lantzen segituko nuke.

Orkestra aditu

«Ezinezkoa da orkestraren musika-tresna guztiak aditzea. Ezinezkoa. Eta baietz dioenak gezurra dio. Berdin esaten zuen Celibidachek ere. Fisikaren arabera ikerturik dagoenez, ezinezkoa da gure belarriak aldi berean hiru soinu parametro aditzea. Zuzendariok aditzen duguna mikrosegundoetara murrizten dugu, bizkor eta arin. Orkestrarekin akorde bat egiten ari naizelarik, mikrosegundo jakin batean pentsa nezake ez ditudala sokak ondo aditzen, eta ondoko mikrosegundoan, berriz, sokak are gehiago aktibatu beharra dagoela, baina, kontura naiteke soketan bertan biolak direla aktibatu beharrekoak! Hala ere, sokei arreta berezia eman diedan unean jabetu naiz horretaz, ez bestela! Harrigarria litzateke orkestrari oro har begira jardun eta horretaz jabetzea... Prozesu murriztaile bat da, gizarteko maila gehienetan baliatzen dena: hiri bat ikusten dugunean ere ez dugu hiria osorik ikusten, halako kale bat edo halako arbola bat besterik ez. Batzuetan izaten da, bai, arbola, pasealekua eta hodeiartzean azaldu den lainoa, hirurak batera lotzea. Baina hori ez da une batean gertatzen. Musikan ere ezinezkoa da estimulu guztiak une berean aditzea».

«Lanaren fanatikoa naiz, beti bila nabil, eta zer edo zer hobetu daitekeela iruditzen bazait, horretan ahalegintzen naiz»

Gaixotasuna ere bada hori!

■ Bai, badu hortik ere! Kar, kar... Kontua da gainezka egiten dudala, segi eta segi egiten dudala, eta, jakina, azkenean nekaturik nagoela. Horixe da egia, nekaturik nago. Ahaleginaren ordaina da nekea. Handik bi edo hiru egunera, han azaltzen da nekea. Eta, hala ere, makinak aurrera segitzen du. Egin nahi duguna egiteko denborarik ez dagoela ikasi arte! Irailean, 50 urte beteko ditut, eta, beharbada, oraintxe hasi beharko dut neurrian jarduten ikasten.

Mundu mailakoa da zure joko-zelaia. Beti dira orkestrak, musikak, aretoak, publikoak, kulturak, ohitura eta legeak... baina beti diferenteak. Nola moldatzen zara, jakin baliteke?

■ Aktibo bizi behar duzu, eta fronte askotan aktibo!, horrexek lagunduko baitizu malgu izaten eta fronte ezberdinak entenditzen. Eman dezagun, entzulea: amerikarra, esaterako, oso da isila, arreta handikoa, eta neurriz gain alaia bere adierazpenetan; arrotz eta estrainioa da Ameriketako emanaldietan berotasunik ez izatea, «Dena ondo dago, dena polita da», adieraziz bezala. Eskandinaviarrak, aldiz —daniarrak, kasu honeetan; Europako jenderik zoriontsuena, diotenez—, guztiz bestelakoak dira: «Lasai, badugu denbora, ez da ezer gertatzen, saia gaitezen bila...», gauzak egiteko borondatea bai, badute, baina pa-

txadaz, lasai, mantso. Goteborgeko adibidean, guztiz aktibaturik ikusi zuten orkestra, intentsu ari zela —ohi baino intentsuago ere bai—, eta halaxe adierazi zuen, alai. Orkestra bera ere harritu zuen entzulearen erreakzioak. Jakina, eguna ere seinalea zen, Nielsen jaiotzaren 150. urteurrena, baina hala ere! Espainian, berriz, bestela da: entzuteko diziplina ez da beti nahiko genukeena; areto onak daude, oso, baina, zenbait alditan, orkestrek aktibatuago egon behar dute musika mailarik gorenera eramateko... Beti esaten dut: gure lanbidea energia trukea da. Hor ikusten dut nire burua, ezagutzen ez dudana talde baten aurrean beti. Lehenengo eginbeharra izaten dut taldea entenditzea, taldea *smeltze*a, usaintzea, zer gertatzen ari den entenditzea... Ikusteko gaitasuna izan behar dugu zuzendariok. Gure lekua ez da nolanahikoa, musikarien aurrean biluzirik gaude, eta ezer ezkututzen saiatzen garen orduko deskubritu egiten du orkestrak. Zuzendari berri batekin hasi eta bost minutura musikariek badakite aste ona izango duten, erran delako zuzendari berria gustukoa izango duten, aspergarria... Baina hasi eta bost minutura, gero! Jakina, haiek ez dute ikusten nik neure lekutik ikusten dudana. Iragan ekainean baino lehen, orain dela urte eta erdi izan nintzen azkena Kopenhagen hango orkestrarekin lanean, eta, han, atzeko ilaran jarrita jotzen, neska bat, gar handiarekin jotzen beti. Aurten ekainean han izan naizenean, beste bat zen neska hura! Zu ez zara inori tinko begira ari, baina gauzak ikusten dituzu. Entseguetako batean, korridorean egokitu ginen delako neska hura eta biok, eta elkar agurtu genuen: «Zer moduz? Zer berri zure bizimoduan?». Eta esaten hasi zitzaidan: «Tira, hainbestean. Urte zaila izan da». Berak esan aurretik igarri nion nik haren urte zailari: dibortziatu egin zen, ez zen pertsona bera. Alegia, orkestrak niri bidaltzen didan informazioa izugarria da, eta, orobat, nik orkes-

trari transmititzen diodana. Uste dut horixe dela nire lanbideak duen onena, komunikazio eta energia truke horixe. Hargatik ari naiz beti gauza bat eta bera esaten: «Zeharo eskerturik nago nire zuzendaritzapean segundorik bakanena ere iragan duten guzti-guztiei, zeren eta haiengandik guztiengandik ikasi egin baitut nik, haiek guztiek eraman bainaute nagoen lekura». Esperientzia horrexek laguntzen dit emanaldi eta entseguetan ateratzen den energiari antzematen.

Norbera prest eta irekia izan behar da horretarako...

■ Baliteke. Dena den, goizean goizik, goizeko seietan hoteleko gelan estudiatzen ari naizenean edozein entsegu baino lehen, ez dut pentsatzen hau edo hura esango dudala. Ni obrari buruz ari naiz pentsatzen, alderdi artistikoaz ari naiz gogoetan. Entseatzeko lekura iristen naizenean, energia trukea hasten da. Batzuetan, intentsitate handiko trukea izaten da; bestetzetan, txikiagokoa. Alabaina, halako barne-mekanismo bat aktibaturik dago nire baitan, zeinak zer edo zer esatera bainarama, jendea aktibatzeke asmotan. Izan liteke *I love you* bat, edo *I love you, too*, baina, segidan, zera esanez: «Bai, nik ere maite zaituztet, baina orain pasarte hau birpasatu behar dugu». Behin, esan ere egin zidan Bartzelonan kontrabaxu batek: «Oso interesgarria orkestrarekin komunikatzeko darabilzun teknika, horratik! “Ematen digun plazeragatik egingo dugu hau edo hura”, esaten duzu zuk!». Bistan da musika egiteak guztioi ematen digun plazera! Baina, egia da gauza txikiok jendea aktibatzea lortzen dutela, eta, horrela, energia trukea errazago gauzatzen dela. Beti ez da horrela, hala ere. Batzuetan serio jarri behar izaten da, muturra erakutsi: Italian, eman dezagun, non batzuetan neurri guztiak gainditu eta hondamendiaren arriskua ere ikusten dugun... Sortzen ari den energia birbideratzeko gaitasuna izan behar

du zuzendariak. Uste dut horixe dela jendeak niregan gehien baloratzen duen gauza. Jende asko dago nik baino musika gehiago dakiena partituren gainean, historiaren gainean, honetaz eta hartaz, baina, menturaz, ez dute taldea lideratzeko eta kudeatzeko nik dudan gaitasuna.

Jende umila

«Oso hurrean daukat Antxon Lete, oso gaixorik baitago. Oraindik orain izan gara hura ikusten. Iñaki Cabalo, Fernando Yaque eta hirurok joan gintzaizkion, eskerrik asko esatera. “Eskerrik asko, hainbesterengatik!” Nire lagunak kasik ez ziren Antxonekin hitz egiteko gai, baina berehalaxe ekin nion nik: “Eskerrik asko eman diguzun guztiagatik, eskerrik asko zuregandik ikasi dugunagatik, zure haserre haiengatik... gauza guzti-guztiengatik, zeren eta Cabalok kantatzen segitzen baitu, Fernandok ere bai... Musikaz gozatzen segitzen dugu hirurok”. Eta hirurok ere jende umila ginen».

Familia

«Arraroa da. Azkeneko bi-hiru urteok izugarriak izan dira. Uste nuen familian gorabeherak sortuko zirela nire lan karga handiagatik, baina ez da horrelakorik izan. Aldaketak egin behar izan ditugu, hori ere egia da, eta lehen erabat Legution bageunden ere, orain apartamentu bat hartu behar izan dugu Gasteizen, familiaren inguruak andreari eta seme-alabei laguntzeko. Erabakia gogorra izan da, baina Legutio hor dago beti, eta han da beti gure etxea. Familia benetan da gauza inportantea. Pentsatzen jarritz gero, azkenean familia besterik ez da geratzen. Horrek badu bere ifrentzua, musika egiteko beharra baitut. Beharra. Astebete izan ninteke etxean, etxekoekin, baina konturatzen naiz musika ere nire bizitza dela. 50 urte beteko ditut irailean, eta bizimodu honetaz nekaturik nagoela pentsatzen hasia naiz, gauzak hobeto pentsatu behar ditudala, gehiagotan esan behar dudala ezetz, seme-alabak gehiago gozatu...».

«Jende asko dago nik baino musika gehiago dakiena partituren gainean eta honetaz eta hartaz, baina, menturaz, ez dute taldea lideratzeko eta kudeatzeko nik dudak gaitasuna»

Non ikasi duzu taldea lideratzen?

■ Bizitzak erakutsi dit, bizitzak berak eman dit gaitasun hori. Esperientziak, esango nizuke, edo hamasei urte nituela osatu nuen abesbatza hark, ehun neskatilaz osatutakoak. 8-13 urte bitarteko ehun neskatiko, nik hamasei urte nituelarik!

Atera kontuak! Hamarretik gora ikasi nuen nik han orduan! Hura nola kontrolatu behar nuen nik?...

Zer erakutsi zizun Carmelo Bernaolak, zer ikasi zenuen beragandik?

■ Hamaika gauza! Besteak beste, musikariak bizi-mailari dagokionez oso pertsona aberatsa izan behar duela pentsatzera gonbidatu ninduen. Bera zen moduan, alegia: Athletic-a, eta jatea, eta herria... eta beste gauza asko, hori baino gehiago baitzen Carmelo. Hots, bizitzeko gogo handi hori. Eta horixe transmititu zidan Celibidachek ere. Halakoxea zen Celibidache, izan ere! Orain-txe Celibidache kafetegi honetara sartuko balitz, hari begira jarriko ginatke denok, bizitzak eskain lezakeen guztia bizi izan zuen pertsona baten aurrean ginatkeelako; bizitzak eskain lezakeen dena. Orkestraren aurrean zaudenean, azalera etortzen da hori dena.

Etxean familiarekin
baina sifoniak mahai gainean.

Orkestra zuzendari autokratikoaren irudia genuen, baina zu zeharo bestela mintzo zara...

■ Uste dut garai jakin bateko emaitza izan zela zuzendari modu hori. Bi mundu gerren ondoren, beldurra nagusitu zen –beharbada giro germanikoaren ondorioz–, eta musika bera ere burdinazko diziplina izugarritzat zuten garai jakin hartan; gerra garaia zen, batik bat. Jakituria handiko pertsonak jaiotzea gertatu zen, batetik, eta, bestetik, aldiz, aurrean talde guztiz diziplinatuak izatea. Zuzendari naizen aldetik, badakit segurtasun eta konbikzio handi haiek erakusten zituzten pertsonen atzean zalantza handiak zeudela, eta zalantza haietarik asko autokrazia basati haren bidez ezkutatatu nahi izaten zituztela. Hala ere, duda matzaririk ez dut zuzendari beldurgarri haiek ere parean zuten taldetik asko eta asko ikasten ari zirela. Hinki-hankarik ez izan horretan. Celibidache, eman dezagun, orkestra bat inork baino estuago hartzen zuen maisua. Bada, orkestra bat estreinako aldiz zuzendu zuenean –Berlingo Filarmonika, hain justu–, galdezka joan zitzaion bere irakasleari:

«Baina nik ez dut inoiz orkestrarik zuzendu! Zer egin behar dut?». «Zuk, egin, ezer ez. Jar zaitez orkestraren aurrean eta hasi oharrak egiten musika jotzen hasten diren orduko!». Era berean hasi gara denok; denok irten gara amaren sabeletik ezer ere ez genekiela, baina, batzuetan, dardarak entzun eta bagenekien kanpoan zer egosten ari zen.

Amaren sabeletik ezer jakin gabe irten... Ez da gaizki esana, horratik! Zure kasuan, zuenean ez zen musikaririk, ez tradizio ez zaletasunik, eta, aldiz, musikari zaituztegu hiru anai-arrebak...

■ Bai. Anaia Karlos kontratenor bikaina da. Arreba Elenak, berriz, piano eta fagot ikasketak ditu, koruak zuzendu izan zituen; kimikari-fisikaria da orain, eta teknologian buru-belarri sartuta bizi da. Etxeko intelijentea dela esan ohi dugu amak eta biok... Baina horrela izan zen, bai, musika tradiziorik ez etxean eta, aldiz, musikariak hirurok. Niri dagokidanez, txirula hartu eta gelara etorri zitzaigun musikaria izan zen harrapatu ninduen: Antxon Lete.

Zaramaga

«Oraindik orain, haur abesbatza bat zuzendu dut. Zoragarria izan da! Amaieran, esan nien: “Ni zuek bezalakoa naiz, zuek egiten ari zareten bidetik nator! Izan zen pertsona bat ikastetxeetako gelak korritu zituena, umeen ahotsak aditzen. Nire ahotsa aditu zutenean, galdetu zidaten: ‘Nahi duzu koruan kantatu?’. Hortixe nator ni”. Halaxe izan zen. Nire kasuan, Antxon Lete izan zen, Samaniego Escolaniakoa, Gasteizen. Hortixe nator. Berak atera ninduen gainerako guztien aurrean, berak jarri ninduen kantari... Felizianorekin kalejira jotzetik nator, Gasteizen garai hartan zegoen txistularirik handiena baitzen Feliziano, Zaramaga auzoan, non bizi bainintzen, Martxoaren 3aren ondoan, bost lagun akabatzen ikusi nuen tokian, hamaika urte nituenean! Zenbanahi dira bizipenak!».

PERFEKZIOA

Animo!
Goraino!

BiKAIINA

OSO ONA

ONA

Nekea

«Nekaturik utzi nuen Bilboko Orkestra. Eta, hala ere, etxe ondoan nengoen, etxean egiten nuen lo egunero. Dena den, orain bezain gutxi, edo gutxiago, ikusten nituen seme-alabak. Bilboko Orkestra Sinfonikoan hasi nintzen garaiko gatazka giroak denbora handia galarazi zidan. Hogeia asteko lanaldia izan ohi dugu orkestra zuzendariok, baina berrogei astez ere lan egin nuen sasoi hartan, eginbeharra ere halakoxea baitzen, nire ustez. Denbora inbertsio handia izan zen, beharrezkoa, baina ezagutza eta jakituria handiak jaso nituen ordainetan. Nekatu nintzen arte. Bestelako bide bat hartu behar nuela erabaki nuen, eta hutsera amildu nintzen. Beharrik!, laster nuen BBCa ate joka. Eta Ingalaterran ikaragarria da lana. Joan deneko bost urtean aurreko hamabost-hogeia urtean baino obra gehiago estudiatu ditut. Ez dago esaterik ere!».

Zein da musikaren egoera? Diote gero baino gero musikari, interprete eta sortzaile hobeak direla...

■ Horretaz, lehenengo esango nuke gizartea bera dela koska. Gizartea ikaragarri aldatzen ari da, lehen baino bitarteko gehiago, askoz gehiago, ditu, eta horrek entzuteko gaitasuna aldarazi du, oro har; eta, bereziki, musika entzuteko gaitasuna. Orkestra bat zuzenean entzutea oso gauza bizia da, baina, aldiz, teknologia daukagunez —dela Internet, dela spotify...—, dena eskura daukagula uste dugu. Eta, bai, eskura daukagu, baina ez dugu bertara jotzen. Hortaz, bada hor korapilo bihurri bat; alegia, nola erakarri publikoa kontzertuetara. Bazter guztietan ari dira publiko berri bila, hala Ingalaterran nola Alemanian, Eskandinavian edo AEBetan. AEBetan, esaterako, non babesle eta laguntzaile pribatu bidez funtzionatzen baitute, gorabehera bat baino gehiago izan

dira, arazo larriak, eta babesle batek baino gehiagok jo du erreka, bestelako babesle eta laguntzailerik gabe negozioak ez zuelako etekinik ematen. Horrek, nahitaez, musika aldatu du, edo musika entzuteko modua, horixe baita nire kezka.

Zer esan nahi duzu, zehazki?

■ Zuzendari zahartzat hartu izan naute, nahiz eta nik gazte ikusten dudan nire burua; besteak beste, esaterako, makina bat ergelkeria egiten dudalako oraindik! Badakit zuzendari lanbideari dagokionez nire hogeia urterik onenak etorkizun direla oraindik. Oraintxe ari naiz ikasten zer edo zer lanbideari buruz. Aldiz, hedabideak giroa gartzetzen saiatu dira, gazteetara hurreratzen, «Etorkizuna gazteak dira!», aldarrika. Bai, etorkizuna gazteak dira, baina horretarako behar bezalako heziera ematen badiezu, eta behe-behetik hasita, oinarritik. Zen-

bat kasutan —eta horixe da nire borroketako bat—, musika itxuraldatzen saiatu dira zenbait hedabide eta orkestra zuzendari, publiko handiagoarengana iristeko asmotan. Uste dut horrela jokatzuz ez garela zintzo ari, ez garela egia zabaltzen ari, ez garela sinesgarri. Bai, zenbait jende erakarriko duzu, baina arazoa heziketa da. Eta gure herriaren egoera lotsagarria da musikaren egoerari dagokionez. Batean LOGSE, bestean LOMCE, baina inork ez daki musikaz. Alemanian Celibidacherekin izan nintzen garaian, derrigorrezko ikasketak bukatu eta ikasle guztiek zekiten partitura bat irakurtzen. Besterik da ikasitakoa erabiltzen den edo ez. Orain ez, orain matematika, ingelesa eta horiek dira lehentasun, eta horixe da sortzen ari den gizartea. Nik ez dut musikaren kontzeptua bera aldatu nahi, badakit malguago izan behar naitzela, baina neurri batean besterik ez. Giro hau orkestrak zuzentzeko modua bera aldatzen ari da: orain gauza guztiak izan behar du askoz ere erakargarriago, askoz ere arriskugarriago, askoz ere kontrastatuago, askoz ere lizunago, askoz ere ozenago. Bere burua erakusten hasia den zuzendari gazte batek —nire ustez goi mailara azkarregi iritsitakoak— Txaikovski hartu, basakeria bat egin eta publikoari gustatzea gertatu da! Aldatzen ari da gauza...

«Zuzendari zahartzat hartu izan naute, nahiz eta nik gazte ikusten dudan nire burua; besteak beste, makina bat ergelkeria egiten dudalako oraindik!»

Show itxura du horrek...

■ Batzuetan hala dirudi. Hainbat zuzendari gazte ikusten ari naiz, gazteegi jarri dituztenak orkestrak zuzentzen, goregi. Jakin nahiko nuke zenbat iraungo duten! Eta, egia esan, ikusten ari gara: hartu eta norberaren komenentziara erabiltzen dituzte, eta, gero, kale gorrian uzten dituzte. Horri dagokionez, arazoa belaunaldi aldaketa da, erabateko aldaketa, guztiz inportantea, eta maila guztietan ari da gertatzen: heziketa, diziplina, irizpideak, giza balioak... dena ari da aldatzen. Beharbada, zahartzen ari naiz, baina horrela ikusten dut nik! Eta, bitartean, neure bideari eutsiko diot: musikagileak sortzen duenari leial izaten saiatuko naiz ni beti, orain arte bezala. Gaur egun, bestelako joera bat ari da nagusitzen, hau da, musikagileak sortu duenari buruz norberak uste duena interpretatzea. Oraindik orain, zuzendari gazte bat etorri zait galdezka, zenbait partitura eskuetan harturik, iritzi eske. Baina proposatu zizkidan ideietako batzuk ez ziren musikagileak idatzitakoak! «Eta zergatik ari zara hori proposatzen? Musikagileak ez zuen horrela idatzi. Nahi izan balu, idatziko zukeen, baina ez zuen horrelakorik proposatu!». Maiz gertatzen da hori Txaikovskirekin. Hain da emozionala haren lana, ezen zuzendari askok «Hauxe da nire aukera!» esan eta Txaikovskiren lana desitxuratzen baitute! Eta zenbait publikori gustatu, gainera! Baina Txaikovski bera ere antojagarria izatera irits liteke, eskusoinu bat jasanezin gertatzeraino behin eta berriz joaraziz! Musikan, arte guztietan bezala —are, bizi-arte guztietan bezala—, oreka izan behar da: oreka, kontrastea zein balantzeari nahitaezko dira esaldi bat zuzen egin ahal izateko! ■

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del